

DOI: 10.32347/2076-815X.2023.83.291-303

УДК 711.01.09

Стовбан В.О.,
vstb@ukr.net, ORCID: 0000-0001-6248-6278,
Заклад вищої освіти «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ

КЛАСИФІКАЦІЯ ТА СТРУКТУРНА МОДЕЛЬ КОНФЛІКТІВ: АРХІТЕКТУРНО-МІСТОБУДІВНИЙ КОНТЕКСТ

Проаналізовано існуючі класифікації просторових конфліктів. Обґрунтовано гібридні критерії оцінки просторових конфліктів, які концентруються навколо суспільства, громад, інституцій влади і діяльності інвесторів. Визначена класифікація надала підстави ввести і обґрунтувати нову структурну модель конфліктів, яка представляє взаємозв'язки між гілками влади, інвесторами і суспільством, які пов'язані у подвійній і потрійній взаємодії.

Ключові слова: гібридна класифікація; просторові конфлікти; сторони конфлікту; суспільство; влада; інвестор; інтегральні характеристики; архітектурно-містобудівний контекст; сфера розгортання конфліктів; сфера протікання конфліктів; сфера впливу конфліктів.

Постановка проблеми.

Для визначення і розуміння природи появи конфліктів, особливостей виникнення, функцій і наслідків конфліктів в різних сферах суспільного життя, послідувачих наслідків конфліктів на сфері впливу, класифікація і аналіз основних типів конфліктів на основі виявлення подібності та відмінностей, надійних способів їх ідентифікації за спільністю істотних ознак і розбіжностей. Мета статті полягає у дослідженні існуючих класифікацій конфліктів, аналізу і обґрунтуванні появи гібридних критеріїв оцінки класифікації просторових конфліктів, які концентруються навколо трьох інтегральних складових: суспільство, влада, інвестор, а також характеристики моделі появи конфліктів в архітектурно-містобудівному аспекті і містобудівній діяльності.

Аналіз досліджень і публікацій. Серед вітчизняних та зарубіжних науковців, які проводили дослідження та аналіз чинників появи і проблематики конфліктів, а також класифікації просторових конфліктів слід виділити А. Бойков, К. Боулдинг, В. Воднік, М. Габрель, Л. Герасіна, Н. Гришина, Л. Гуменюк, Р. Даль, Л. Ємельяненко, М. Косьмій, К. Льюїс, М. Нагаєва, В. Петюха, М. Требін та інших, основні праці, яких та відповідне нормативно-правове законодавство і послужили науково-теоретичною та практичною

основою написання даної статті.

Виклад основного матеріалу.

В різних джерелах наукової літератури і публіцистиці поняття конфлікту трактується неоднозначно. Існує значна кількість різного роду тлумачень поняття терміну конфлікту. Найпоширеніший підхід визначення тлумачення конфлікту полягає через протиріччя, як загальне поняття і насамперед - через соціальне протиріччя. Протилежності та протиріччя перетворюються на конфлікт тоді, коли починають взаємодіяти сили, які є їх носіями. Таким чином, конфлікт - це прояв об'єктивних чи суб'єктивних протиріч, що виражається у протиборстві сторін [2]. Конфлікт – (від *conflictus* – сутичка) – процес крайнього загострення суперечностей та боротьби двох чи більше сторін у розв'язанні значущої для них проблеми, який супроводжується негативними емоціями і вимагає розв'язання. Це відкрите або приховане протистояння цих сторін внаслідок відстоювання ними взаємовиключних інтересів, цілей, позицій, суджень чи поглядів. При цьому кожна з конфліктних сторін вважає себе правою і рішуче вступає в боротьбу за ці інтереси. Отже, будь-який конфлікт передбачає наявність учасників та проблеми, через які він відбувається [16].

Конфлікт — це результат соціального напруження, яке виникло через незадоволення базових потреб людини і соціальних груп. Кожний конфлікт незадоволеністю потреб і намаганням знайти засоби для їх задоволення. Конфлікт виникає тоді, коли пригнічуються головні людські інстинкти: харчовий, самозбереження, власницький, кожен з яких може бути причиною революції. Глибокий соціальний конфлікт можна відвернути тоді, коли ті, хто утримує владу, визнають потреби різних соціальних прошарків, а також знаходять засоби для їх задоволення або компенсації, підтримуючи соціальну нерівність на рівні соціальної норми. Конфлікт — це результат соціальної нерівності між людьми, визначений становищем людей у суспільстві і рівнем соціальних вимог, зіставленням з іншими людьми [1].

Для роз'єднання безлічі досліджуваних об'єктів і для подальшого їх об'єднання в групи на основі певних ознак проведена спроба класифікації конфліктів. Наявність, відсутність або ступінь вираженості ознак виступає критерієм віднесення об'єкта до тієї або іншої класифікаційної групи. Класифікація конфліктів необхідна для порівняльного вивчення їх істотних ознак, зв'язків, функцій, відносин, рівнів організації тощо; її основне завдання — з'ясувати ті системні ознаки, які вже об'єктивно існують у всій безлічі конфліктів. Досить узагальнену класифікацію конфліктів пропонує конфліктолог С.М. Ємельянов. (Таблиця 1).

В умовах сучасного суспільства, в якому швидко відбувся перехід до

ринкових відносин, така соціальна цінність, як накопичення багатства, набула особливого значення. Відбувається переорієнтація масової свідомості від розуміння себе «бідним, як всі» до можливості усвідомити себе людиною багатою і тому незалежною, вільною.

Таблиця 1.

Класифікація конфліктів

Підстава класифікації	Види конфліктів	Загальна характеристика
Сфери прояву конфлікту	Економічні	В основі лежать економічні протиріччя
	Ідеологічні	В основі лежать протиріччя у поглядах
	Соціально-побутові	В основі лежать протиріччя соціальної сфери
	Сімейно-побутові	В основі лежать суперечності сімейних відносин
Ступінь тривалості і напруженості конфлікту	Бурхливі швидкоплинні	Виникають на основі індивідуальних психологічних особливостей особи, відрізняються агресивністю і крайньою ворожістю конфлікуючих
	Гострі тривалі	Виникають за наявності глибоких суперечностей
	Слабовиражені і млявоплинні	Пов'язані з не дуже гострими суперечностями або пасивністю однієї зі сторін
	Слабовиражені і швидкоплинні	Пов'язані з поверховими причинами, мають епізодичний характер
Суб'єкти конфліктної взаємодії	Внутрішньо-особові	Пов'язані із зіткненням протилежно спрямованих мотивів особи
	Міжособові	Суб'єктами конфлікту виступають дві особи
	Конфлікти «особа — група»	Суб'єкти конфлікту: з одного боку — особа, а з другого — група (мікрогрупа)

Продовження Таблица 1.

Підстава класифікації	Види конфліктів	Загальна характеристика
Суб'єкти конфліктної взаємодії	Міжгрупові	Суб'єктами конфлікту виступають малі соціальні групи або мікрогрупи
Соціальні наслідки	Конструктивні	В основі лежать об'єктивні суперечності. Сприяють розвитку організації або іншої соціальної системи
	Деструктивні	В основі, як правило, лежать суб'єктивні причини. Створюють соціальне напруження і ведуть до руйнування соціальної системи
Предмет конфлікту	Реалістичні (наочні)	Мають чіткий предмет
	Нереалістичні (безпредметні)	Не мають предмета або мають предмет, який є життєво важливим для одного чи обох суб'єктів конфлікту

Володіння конкретним багатством у вигляді грошей капіталу, власності, цінних паперів надає людині відчуття власної виключності, привілейованості, можливості передати своїм дітям не лише прізвище, але й певну спадщину, забезпечити їхнє майбутнє. Але отримати багатство не так просто, бо ресурсів у суспільстві завжди стає менше, ніж бажаючих ними володіти. Тому навколо багатства та приватності розгортаються дуже жорстокі конфлікти, які значною мірою схожі на війни [1].

У боротьбі за багатство, владу, престиж людині не варто забувати про межі свого вибору, про те, що відділяє добро від зла, людське від нелюдського. Тобто йдеться про таке джерело, як людська гідність. Людина без гідності втрачає перш за все право на самоповагу, підриває свою громадянську та професійну честь.

В останні роки дуже швидкими темпами розвиваються міста, вражають темпи забудов, розришення площ під самі забудови, швидкими темпами рухається технічний прогрес, де сучасні міста вражають масштабами і кількістю мешканців. Дедалі більше місць на планеті перетворюються на мегаполіси. Цей процес має незворотне явище: люди хочуть жити в містах, мати доступ до якісної медицини, доступ до соціальних та адміністративних послуг,

потребують надання якісних і безпечних послуг, вимагають хорошої інфраструктури, щоб задовольнити їхні потреби і заробляти хороші гроші. Про це свідчить дослідження агенції стратегічного планування GRAYLINE. Так, за даними експертів, 1950 року у світі було лише 29,6% містян. Зараз таких — 55,8%, а вже у 2050 їх буде 66,4%. Міста як адміністративні одиниці більше не мають вибору: мусять розвиватися, дбати про інфраструктуру, придумувати розваги та будувати житло, створювати комфортні умови проживання, інакше їхні мешканці будуть незадоволені. Саме місто в своїй основі, по своїй природі є динамічне, що знаходиться в стані постійної зміни. Більшість соціальних процесів, що відбуваються в містах так чи інакше пов'язані з простором, що в свою чергу є однією з основних архітектурних ознак міста. Зі зміною форм власності і систем господарювання збільшується вплив на екологічну систему міст і сформоване історичне, а зокрема і архітектурне середовище. Мешканці вимагають якісного середовища життя з якісними послугами. Загострилися проблеми пов'язані з транспортною розв'язкою, сполученням між прилеглими територіями, питання, пов'язані зі зміною міських меж та відносин міст із оточенням. Проблеми, пов'язані з цими явищами, стають метою опрацювань стратегії розвитку міст, оновлення містобудівної документації та ухвалення адміністративних рішень. Актуальним постає питання аналізу просторових конфліктів, яким потрібно приділяти більше уваги і є важливим завданням, як для влади, так і для фахівців з просторової організації урбанізованих систем. Для архітектурно-урбаністичних завдань доцільно розділити просторові конфлікти в групи в залежності від суперечки за: а) боротьбу за просторові ресурси; б) спосіб використання простору (функціонального призначення); в) якість простору (екологічний стан, безпечність середовища та його естетичні характеристики). Виникають також просторові колізії, пов'язані з територіальним розширенням міст; містобудівними, екологічними, історико-архітектурними обмеженнями; господарсько-економічними інтересами; невіддільні від інженерної інфраструктури, її реформування та розвитку.

Функціональна різноманітність простору міста створює умови появи просторових конфліктів пов'язаних з способом використання території. Характеристики і ресурси, що властиві для окремої ділянки, створюють умови для реалізації певних функцій. Джерелом конфлікту може бути ситуація, коли ділянка може успішно виконувати дві й більше різних функцій. Тоді сторонами конфлікту будуть структури, які намагаються реалізувати на них або на сусідніх ділянках різноманітні функції. Як правило, це конфлікти індивідуальних інтересів та локальних. Для виявлення конфліктних ситуацій функціонального типу обов'язковим є виділення зон, у яких містяться суперечливі функції. Такі ситуації обумовлені: історичним минулим—функції

визначались у минулому і зберігаються до цього часу; недотримання норм і правил. Наприклад, інвестор в обхід містобудівній документації збудує житловий будинок на ділянці, яка передбачена для громадської забудови. Виникне ситуація, що з часом розбудови громадських послуг вони можуть стати обтяжливими для мешканців цього будинку, і вони будуть висувати претензії до власників послуг чи влади міста. Такі ситуації можуть виникати також із-за помилок місто-будівельників (у т.ч. технічних), які допущені на різних стадіях проектування. Відповідні помилки можуть бути викликані також із непередбачуваних соціально-економічних змін, що відбулись після розробки і прийняття проекту. В Івано-Франківську зони конфлікту потенційно виникають на більшій частині території міста, в основному з історичної обумовленості. В процесі розвитку міста накладались одна на одну різні просторові форми та функції. Це призвело до існуючого на сьогодні «перемішування функцій» на значних фрагментах міського простору. Найчастіше виникають ситуації, коли такі конфлікти мають індивідуальний характер, тобто сторонами конфлікту виступають тільки індивідуальні мешканці конкретної території. При змінах у містобудівній документації стороною конфлікту стає територіальна громада і конфлікт отримує локальний характер. Він проявляється при виставленні містобудівної документації на громадське обговорення. Також потрібно виділити в окремий вид просторових конфліктів такі, в яких виникають спори навколо умов проживання мешканців певних територій. До поняття «якість простору» входять різні характеристики, але насамперед природні умови (чистота навколишнього середовища, естетика краєвидів), а також антропогенні характеристики (стандарти технічного оснащення, надання послуг, зручності тощо). Конфлікти про якість простору можуть мати різну генезу. Причиною їх є передусім умови проживання, а також насичення території інфраструктурою, технічний стан об'єктів тощо. Потенційні зони конфлікту проявляються в просторі цілого міста, що обумовлено різноманітністю конфліктно утворюючих чинників. На одних територіях конфлікти пов'язані з технічним станом будинків, комунікаційної інфраструктури; на других — навколо поганої якості надання послуг, або недостатнє насичення території об'єктами інфраструктури. Ще інші конфлікти виникають на території, які не передбачені під забудову. Правовий прояв виявляється в різного роду обмеженнях використання правових регуляторів у зв'язку із правами власності нерухомості, що знаходиться в зонах конфлікту, а також обмеження, що закладені в містобудівній документації. В цьому випадку виділяються проблеми на ділянках, що знаходяться в зонах охорони річок та вимоги щодо їх використання та забудови. Конфлікт виникає тоді, коли власники ділянок чи потенційні користувачі хочуть у таких ділянках розпочати

забудови та організувати свою діяльність у спосіб, який суперечить обмеженням. Тоді виникає адміністративний прояв конфлікту, що пов'язаний із процедурою видання рішень щодо забудови та використання території (як правило, для громадських цілей).

У сьогоденних умовах змінилися соціально-економічні умови та свідомість мешканців, але інтерес до цих територій зберігається і має великий попит. Місто безпосередньо «підійшло» до річок і на окремих ділянках значно розширилось поза ними. Вигідне місце річок та зелених масивів в структурі міського простору (близькість до центру та умови сполучень тощо) обумовлює бажання збудувати тут будинки як житлового, так і громадського призначення. Їх естетичні якості — багато зелені, ефектні краєвиди, мало змінені людиною, тощо створюють умови для відпочинку. Ці та інші вигоди, пов'язані з природними якостями території та краєвидами на цих обширах, служать джерелом бажання їх забудови, інколи у спосіб суперечливий із обмеженнями. Розвиток конфліктів залежить від рішень влади. Місто може дбати про якість простору, або прийняти сторону інвестора. Існують і помилки містобудівника, для прикладу, коли під час літніх повеней багато мешканців з таких зон зазнає значних матеріальних втрат.

Для уникнення таких ситуацій у містобудівній документації мають чітко визначатись спеціальні зони охорони та обмеження на забудову територій. На основі цього розробляється містобудівний документ — прогноз впливу на оточуюче середовище, який містить інформацію про актуальний та прогнозний стан середовища, зокрема для охоронних; прогноз впливу на середовище людської діяльності; вимога до охорони середовища; пропозиції запобігання небажаних ситуацій. Вивчення і проведення певних аналізів появи виникнення конфліктних ситуацій, які виникають в суспільстві і мають вплив на різні сфери протікання конфліктів, де відбувається зіткнення протилежних інтересів і поглядів, створення конфліктних ситуацій, де кожна із взаємодіяних сторін намагається зайняти несумісну позицію по відношенню до іншої сторони. Конфліктні ситуації, які є не від'ємною складовою суспільства, що зачіпають всі сфери життєдіяльності людини можна розділити на такі основні напрямки появи конфліктів: за сферою розгортання конфліктів - (екологічні, ідеологічні (політичні), культурні, соціальні), за сферою протікання конфліктів – (боротьба за ресурси, політичні, міжкультурні, пов'язані із протиріччям соціальних сфер), за сферою впливу конфліктів, основними можна виділити, як такі що пов'язані з владою, суспільством, середовищем). Схематичний розподіл сфер конфліктів відображено на Рис 1.

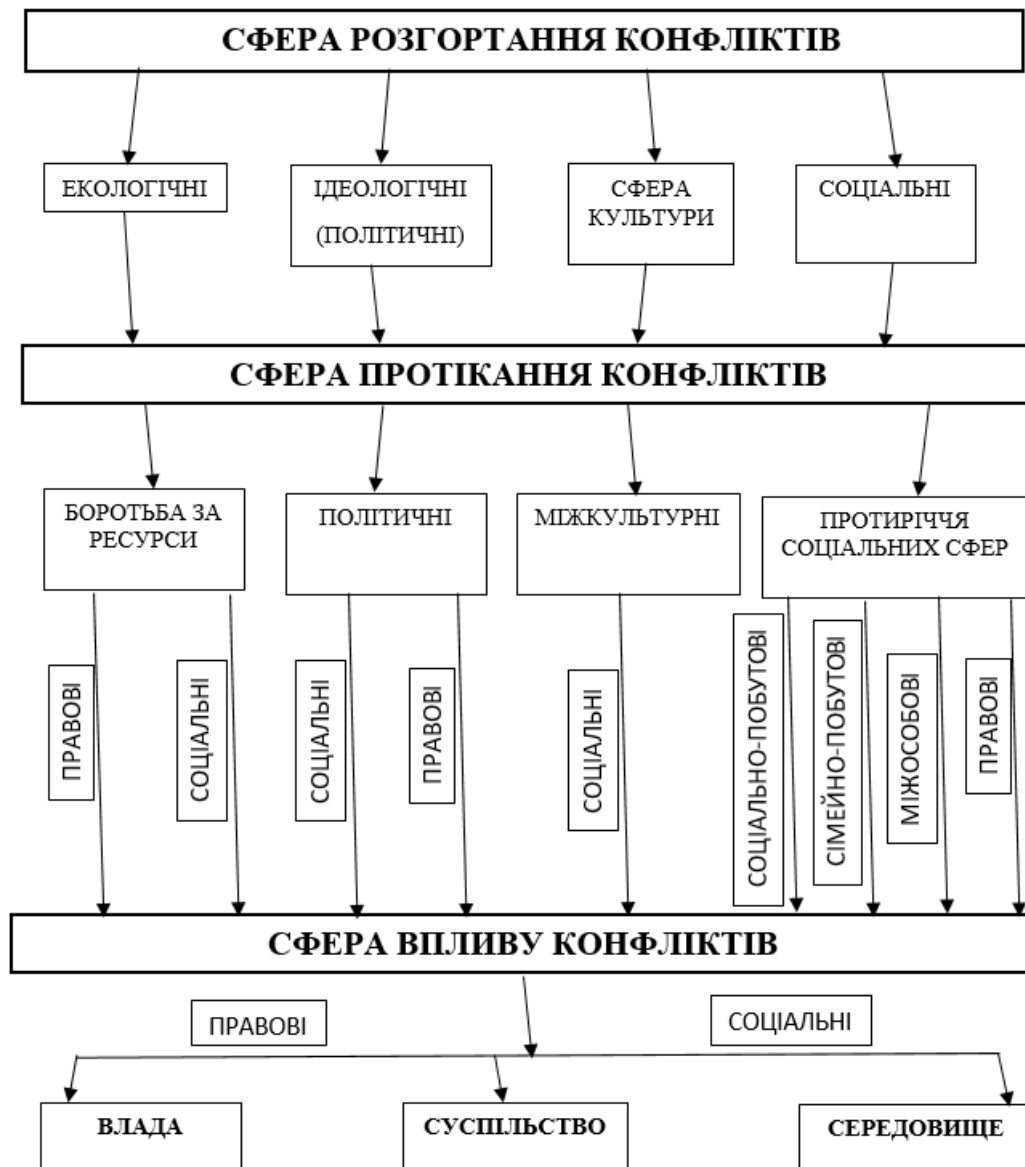

Рис.1– Схема розподілу сфер конфліктів.

Загальний аналіз проведеного розподілу конфліктів за сферами показує безпосередній вплив на суспільне життя людини у всіх його проявах. Широкий спектр соціальних і правових конфліктів завжди пов'язані між собою, що тісно взаємодіють, мають безпосереднє відношення до всіх гілок влади, суспільства (громади) і охоплює навколишнє середовище прояву конфліктів, де відбувається сам конфлікт. Всі передумови пов'язані з архітектурно-містобудівними проявами породжують появу просторових конфліктів. Містобудівною складовою в системі появи конфліктних ситуацій чи самих конфліктів виступає влада, суспільство (громада), інвестор. Схематичне зображення взаємодії цих сфер впливу на появу конфліктно-утворюючих чинників відображено на Рис. 2.

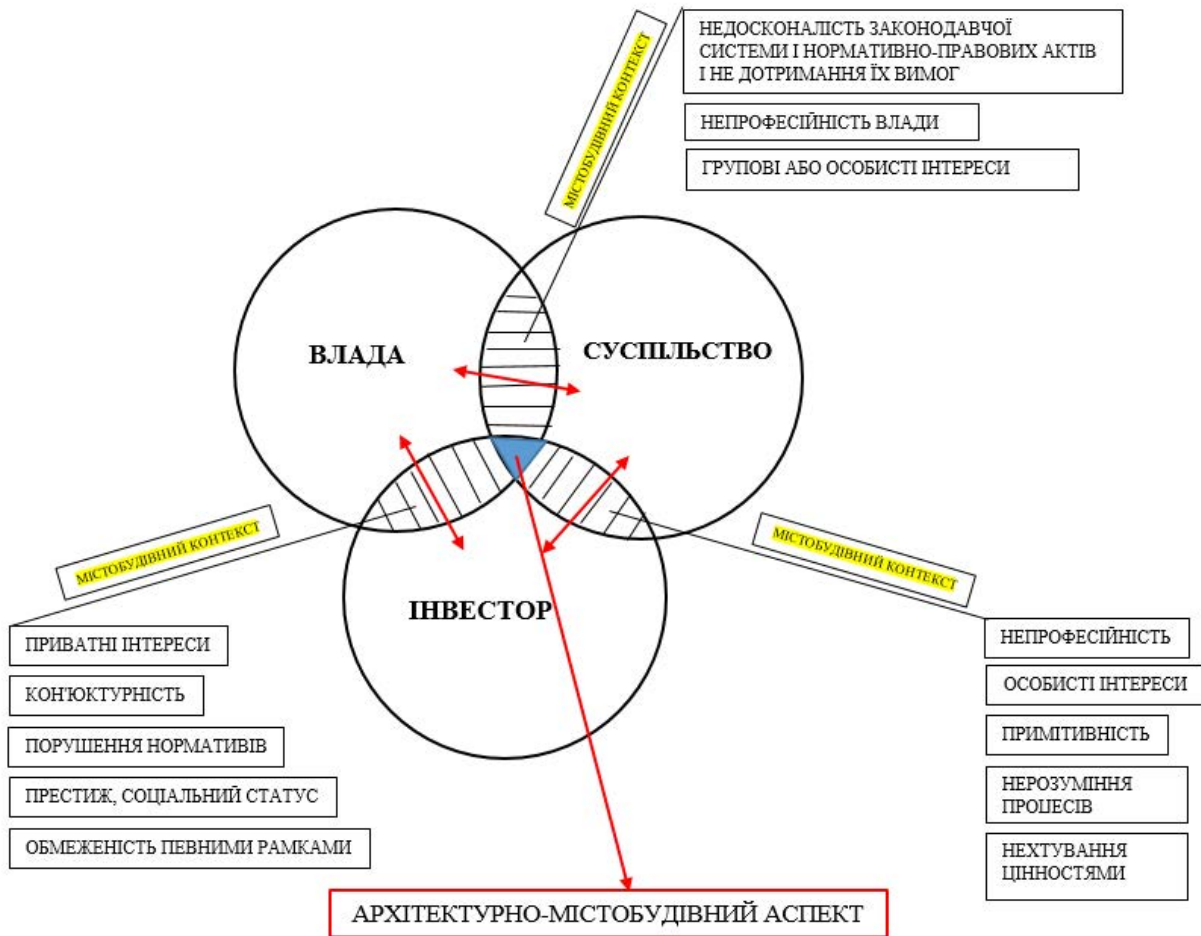

Рис.2. Взаємодія сфер впливу на появу конфліктно-утворюючих чинників.

При постійній і тісній взаємодії гілок влади і суспільства, суспільства і інвестора, інвестора і влади, де тісно переплітаються інтереси кожної з сторін, відстоювання чи намагання реалізувати своє, породжуються різного роду конфлікти, але основні архітектурно-містобудівні конфлікти зосереджено у центрі взаємодії цих основних чинників впливу (влада, суспільство, інвестор) на конфлікти, що постійно пов'язані і переплітаються між собою. На основі аналізу чинників впливу появи конфліктів, аналізу існуючих методів класифікації конфліктів наведено гібридні критерії класифікації конфліктів, які ґрунтуються навколо трьох інтегральних характеристик: суспільство, влада, інвестор. Основними, при такій взаємодії складових сфер провокування конфліктів, які мають вплив на архітектурно-містобудівний аспект, можуть виступати конфлікти:

- пов'язані з якістю надання послуг,
- погіршенням екології навколишнього середовища,
- за якість території,
- ресурсного типу,
- функціонального призначення,

- пов'язані з переуцільнення територій,
- з порушенням архітектурно-містобудівної естетики,
- пов'язані з комфортом і ефективністю послуг.

Висновки. На підставі проведеного аналізу існуючої системи класифікації конфліктів, підходів до аналізу дослідження конфліктів у сфері містобудування та архітектури можна зробити наступні висновки:

1. Таким чином у статті проаналізовано існуючі методи і існуючу систему класифікацій, підходів до аналізу дослідження конфліктів, представлено схему розподілу сфер конфліктів, що розподіляються на три основні напрямки появи просторових конфліктів: за сферою розгортання конфліктів, сферою протікання конфліктів, сферою впливу конфліктів.

2. На основі цього аналізу обгрунтовано гібридні критерії класифікації конфліктів, які групуються навколо трьох інтегральних характеристик, що створюють передумови появи просторових конфліктів, такі як: суспільство, влада, інвестор. Така класифікація дозволила обгрунтувати структурну модель у вигляді трьох складових: суспільство, влада, інвестор.

3. Проведення аналізу дослідження конфліктів у різних предметних сферах вказує на недостатність розгляду в середовищі фахівців з містобудування або відсутність органічної єдності правових і містобудівних аспектів особливостей проблематики конфліктів соціальних, правових, а також конфліктів у сфері містобудування та архітектури, що дозволяє систематизувати задачі для вирішення ключових проблем.

Список використаних джерел:

1. Природа конфлікту, Поняття конфлікту в науковій літературі - Політична соціологія - Підручники для студентів онлайн (stud.com.ua) URL: https://stud.com.ua/61067/sotsiologiya/priroda_konfliktu (дата звернення: 28.01.2023).
2. Конфліктологія. Є.М.Бабосов, 2000.-464с URL: <https://www.livelib.ru/book/1001278374-konfliktologiya-em-babosov> (дата звернення: 28.01.2023).
3. Конфліктологія: навч. посіб. / Л.М. Герасіна, М.П. Требін, В.Д. Воднік та ін. — Х. : Право, 2012. — 128.
4. Політичний конфлікт, Сучасні концепції конфлікту URL: https://stud.com.ua/61066/sotsiologiya/politichniy_konflikt (дата звернення : 27.01.2023).
5. Р. Дарендорф про роль конфлікту в житті суспільства URL: <http://studies.in.ua/2952-r-darendorf-pro-rol-konfliktu> (дата звернення: 26.01.2023).

6. Р. Дарендорф «Соціальний конфлікт в сучасності» URL: <https://stud.com.ua> > sotsiologiya > politichniy_konflik. (дата звернення: 19.01.2023).
7. Правовий конфлікт: поняття, ознаки, природа та різновиди. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua> > cgiirbis_64 > var... (дата звернення 10.01.2023).
8. Юридическая конфликтология / А.Д. Бойков, Н.Н. Варламова, А.В. Дмитриев; отв. ред.: В.Н. Кудрявцев; Российская академия наук: центр конфликтологических исследований. Москва, 1995. 316 с.
9. Конфліктологія. Ємельяненко Л.М., Петюх В.М., Торгова Л.В., Гриненко А.М. Навч. посіб. - К.: КНЕУ, 2003. -315 с.
10. Стратегії сталого розвитку: навч. посіб. / В.В. Добровольський, Є.М. Безсонов, Г.В. Непеїна, Д.О. Крисінська, Н.А. Сербулова. – Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. – 160 с.
11. Синдром NIMBY у просторі Львова. Постановка питання / М.М. Габрель // Містобудування та територіальне планування. - 2012. - Вип. 44. - С. 83-89. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua> > irbis_nbuv > cgiirbis_64
12. Містобудування та територіальне планування: Наук.-техн. збірник Відпов. ред. М.М. Осетрін. – К., КНУБА, 2009. – Вип. 32. – 517 с.
13. Просторова організація містобудівних систем/М. Габрель /Інститут регіональних досліджень НАН України. К.: Видавн. дім А.С.С, 2004. - 400 с.:
14. «Право на місто». Як громада має брати участь у плануванні міста. URL: <https://cedos.org.ua> > researches > pravo-na-misto-iak-hro...
15. Соціальна конфліктологія. Л.Й. Гуменюк, 2015.-567с URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/>
16. Конфліктологія. Конспект лекцій. О.О. Домаранський. 2008.-293 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua> > Конфліктологія.

Vasyl Stovban,
King Danylo University, Ivano-Frankivsk.

CLASSIFICATION AND STRUCTURAL MODEL OF CONFLICTS: ARCHITECTURAL AND TOWN PLANNING CONTEXT

The article analyzes existing classifications of spatial conflicts. The hybrid criteria for assessing spatial conflicts, which are concentrated around society, communities, government institutions and the activities of investors. The determined classification provided grounds for introducing and justifying a new structural model of conflicts, which represents the relationships between the branches of government, investors and society, which are connected in a double and triple interaction.

Based on the analysis of the existing conflict classification system, approaches to conflict analysis in the field of urban planning and architecture, the following conclusions can be drawn:

The article analyzes the existing methods and the existing system of classifications, approaches to the analysis of conflict research, presents the distribution scheme of conflict spheres, which are divided into three main directions of the appearance of spatial conflicts: by the sphere of conflict deployment, the sphere of conflict flow, the sphere of conflict influence.

On the basis of this analysis, the hybrid criteria for the classification of conflicts, which are grouped around three integral characteristics that create prerequisites for the appearance of spatial conflicts, such as: society, government, investor, are substantiated. This classification made it possible to substantiate the structural model in the form of three components: society, government and investor.

Conducting an analysis of conflict research in various subject areas indicates the insufficiency of consideration among urban planning specialists or the lack of organic unity of legal and urban planning aspects of the peculiarities of the problems of social, legal conflicts, as well as conflicts in the field of urban planning and architecture, which allows to systematize tasks for solving key problems.

Key words: hybrid classification; spatial conflicts; parties to the conflict; society; power; investor; integral characteristics; architectural and urban planning context; scope of conflicts; scope of influence of conflicts.

REFERENCES

1. Pryroda konfliktu, Poniattia konfliktu v naukovii literaturi - Politychna sotsiologhiia - Pidruchnyky dlia studentiv onlain (stud.com.ua) URL: https://stud.com.ua/61067/sotsiologiya/priroda_konfliktu (data zvernennia: 28.01.2023). {in Ukrainian}
2. Konfliktologhiia. Ye.M. Babosov, 2000.-464s
URL: <https://www.livelib.ru/book/1001278374-konfliktologiya-em-babosov> (data zvernennia: 28.01.2023). {in Russian}
3. Konfliktologhiia: navch. posib. / L.M. Herasina, M.P. Trebin, V.D. Vodnik ta in. — Kh.: Pravo, 2012. — 128. {in Ukrainian}
4. Politychnyi konflikt, Suchasni kontseptsii konfliktu URL: https://stud.com.ua/61066/sotsiologiya/politichniy_konflikt (data zvernennia: 27.01.2023). {in Ukrainian}
5. R. Darendorf pro rol konfliktu v zhytti suspilstva URL: <http://studies.in.ua/2952-r-darendorf-pro-rol-konfliktu>. (data zvernennia: 26.01.2023). {in Ukrainian}
6. R. Darendorf «Sotsialnyi konflikt v suchasnosti» URL: https://stud.com.ua/sotsiologiya/politichniy_konflikt. (data zvernennia: 19.01.2023). (in Ukrainian).

7. Pravovyi konflikt: poniattia, oznaky, pryroda ta riznovydy. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua> › cgiirbis_64 › vap... (data zvernennia 10.01.2023). {in Ukrainian}
8. Yurydycheskaia konfliktolohyia / A.D. Boikov, N.N. Varlamova, A.V. Dmytryev; otv. red.: V.N. Kudriavtsev; Rossyiskaia akademyia nauk: tsentr konfliktolohycheskykh yssledovanyi. Moskva, 1995. 316 s. {in Russian}
9. Konfliktolohiia. Yemelianenko L.M., Petiukh V.M., Torhova L.V., Hrynenko A.M. Navch. posib. - K.: KNEU, 2003. -315 s. {in Ukrainian}
10. Stratehii staloho rozvytku: navch. posib. / V.V. Dobrovolskyi, Ye.M. Bezsonov, H.V. Niepieina, D.O. Krysinska, N.A. Serbulova. – Mykolaiv: Vyd-vo ChNU im. Petra Mohyly, 2021. – 160 s. {in Ukrainian}
11. Syndrom NIMBY u prostori Lvova. Postanovka pytannia / M.M. Habrel // Mistobuduvannia ta terytorialne planuvannia. - 2012. - Vyp. 44. - S. 83-89. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua> › irbis_nbuv › cgiirbis_64 {in Ukrainian}
12. Mistobuduvannia ta terytorialne planuvannia: Nauk.-tekhn. zbirnyk Vidpov. red. M.M. Osietrin. – K., KNUBA, 2009. – Vyp. 32. – 517 s. {in Ukrainian}
13. Prostorova orhanizatsiia mistobudivnykh system/M. Habrel /Instytut rehionalnykh doslidzhen NAN Ukrainy. K.: Vydavn. dim A.S.S, 2004. - 400 s.: {in Ukrainian}
14. «Pravo na misto». Yak hromada maie braty uchast u planuvanni mista. URL: <https://cedos.org.ua> › researches › pravo-na-misto-iak-hro... {in Ukrainian}
15. Sotsialna konfliktolohiia. L.I. Humeniuk, 2015.-567s. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/> {in Ukrainian}
16. Konfliktolohiia. Konspekt lektsii. O.O. Domaranskyi. 2008.-293 s. URL: <https://lib.iitta.gov.ua> › Konfliktolohiia. {in Ukrainian}